

מקורות התורה

54 - קולא

מכללת מבשרת ירושלים

A] MINORITY OPINIONS

1. ולמה מזכירין דברי היחיד בין המרובין הואיל ואין הלכה אלא כדברי המרובין? שאם יראה בית דין את דברי היחיד ויסמוך עליו שאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חברו עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין

משנה עדויות א:ה

- What reason is given here for the retention of minority opinions in halachic texts?

2. אמר רבי יהודה אם כן למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין לבטלה שאם יאמר האדם כך אני מקובל יאמר לו כדברי איש פלוני שמעת

משנה עדויות א:ו

- Here (the next Mishna!) a very different reason is given. How do the two reasons interact?

3. [ו] לפי שכבר קדם הדבר בתועלת הזכרת דברי היחיד בין המרובין והוא שאפשר שיפסוק בית דין כדעת אותו היחיד, אמר ר' יהודה אם כן מה טעם מזכירין דברי היחיד הדחויים אשר לא עשה בית דין על פיו כלל? ואמר כי טעם הזכרת דבר זה לפי שאם שמע אדם אותה הסברה ויחשוב שהיא לדברי הכל, ויראה כי המעשה בהפכו ויסתפק בדבר. לפיכך נודיע לו שהסברה הזו ששמע היא דעת יחיד וכבר נדחית

פירוש המשנה לרמב"ם שם

- How does the Rambam resolve the tension between the two Mishnayot, and where does that leave us on the issue of minority opinions?

B] LECHATCHILA AND BEDIIEVED

Background: The Gemara is dealing here with with a deaf person can take teruma from food. The case is not so important. What we are looking at is the use of 'lechatchila' and 'bedieved'

4. חרש המדבר ואינו שומע תורם לכתחלה. מני לא רבי יהודה ולא רבי יוסי. אי רבי יהודה, דיעבד - אין, לכתחילה - לא, אי רבי יוסי, דיעבד נמי לא!

ברכות טו:

- From the earliest recorded stages of the Oral Law, the system of halacha assumes a two-tiered system of lechatchila and bedieved. Where is the source for this?
- Is the narrative of the Chumash built upon the assumption of lechatchila and bedieved? What was 'Plan A' for Mankind? For Bnei Yisrael?

5. אלא בעשרה - ובמקום דליכא עשרה אין לעשות נישואים כ"כ הרשב"א ובפסקי מהרא"י חולק ע"ז והב"י הסכים לדברי הרשב"א וזד"מ כתב אין דבריו נראים אלא אין הצרכות מעכצין מיהו לכתחילה יש ליזהר ולהדר אחר עשרה, ואם א"א בעשרה אלא בטורח גדול הוי כדיעבד כמ"ש בת"ה טורח גדול הוי כדיעבד. וזכרת ארוסין לכ"ע א"א עשרה אלא לכתחלה כמ"ש ס"ס ל"ד:

בית שמואל סימן סב ס"ק ד

- What circumstances warrant classification as a bedieved?
- In this case, what would be טורח גדול?

C] SHA'AT HADECHAK

Background: R. Yehuda was strict on hilchot Muktzah but R' Shimon was lenient. What was the position of Rav?

6. רב כרבי יהודה סבירא ליה! והא בעו מיניה דרב: מהו לטלטולי שרגא דחנוכתא מקמי חברי בשבתא? ואמר להו: שפיר דמי. שעת הדחק שאני. דהא אמרו ליה רב כהנא ורב אשי לרב: הכי הלכתא? - אמר להו: כדי הוא רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק.

שבת מה.

- What is a שעת הדחק?
- Why is it legitimate to rely on lenient opinions in a שעת הדחק?

7. וצתורת חטאת כלל י"ז [ד"ד] כ' 'ושעת הדחק כדיעבד דמי'

ט"ז יורה דעה סימן צא ס"ק ב

D] HEFSED MERUBA

8. שני חכמים או שני בתי דינין שנחלקו שלא בזמן הסנהדרין או עד שלא היה הדבר ברור להן, בין בזמן אחד בין בזה אחר זה, אחד מטהר ואחד מטמא אחד אוסר ואחד מתיר אם אינך יודע להיכן הדין נוטה, בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל.

רמב"ם הלכות ממרים פרק א הלכה ה

9. ואם הוא צבורא חסור והיתר, והוא דבר חסור דאורייתא, ילך לחומרא; ואי דבר דרבנן, ילך אחר המיקל. ודוקא אם צ' החולקים הם שוין, אבל אין סומכין על דברי קטן נגד דברי גדול ממנו בחכמה וזמנין, אפילו בשעת הדחק, אלא אם כן היה גם כן הפסד מרובה. וכן אם היה יחיד נגד רבים, חולקים אחר רבים בכל מקום ... ואם היה מנהג צעיר להקל, מפני שחכם אחד הורה להם כך, חולקין אחר דעתו. כל מקום שדברי הראשונים כתובים על ספר והם מפורסמים, והפוסקים האחרונים חולקים עליהם, כמו שלפעמים הפוסקים חולקים על הגאונים, חולקים אחר האחרונים, דהלכה כצתרי מאזי ורצא ואילך ...

רמא שולחן ערוך חושן משפט סימן כה סעיף ב

- What ground-rules does the Rema establish as to when it is appropriate to be lenient and when not?

10. מיהו כל זה לדעת הרצ ... שנמשכו לדעת הרשב"א אבל לא שמו לבם לעינין בפוסקים אחרים שהרמב"ם ספ"א מהל' ממרים כתב צסתם - צ' ת"ח או צ' צתי דינים כו' בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל ולא חילק בין קטן לגדול ... ודאי דאין להקל צאוסור דאורייתא נגד דעת הרמב"ם ... וצדרבנן היה נראה לכאורה גם כן כהרמב"ם וסייעתו דששל סופרים הלך אחר המיקל אך כיוון דהצ"ח מחמיר וגם הרצ כתב דאין סומכין על הקטן נגד הגדול קשה להקל

ש"ך פלפול בהנהגת הוראות באיסור והיתר (ביו"ד סוף סי' רמב)

- In what way is the Shach disagreeing with the Rema's position? According to the Shach, will we EVER be permitted to be lenient in a deoraita, even if the greater authority rules to be lenient? In a derabbanan, can one rely on a lesser authority to be lenient? According to the Shach, which is the only circumstance in which we can indeed be lenient?

11. (ב) הפסד מרובה - עיין בתשובת הר הכרמל חלק י"ד סי' ט"ו במה שמבואר בכמה דוכתי להקל בהפ"מ כמה נקרא הפ"מ. והביא דבתשובת נחלת שבעה סימן נ"ה נותן כלל בזה דהפסד יותר משתות בקרן מקרי הפ"מ ... והוא ז"ל חולק עליו דא"כ למשל אם הדבר שוה שש זהובים ויהיה הפסד יותר מזהב נתיר מטעם דיש לבעלים הפ"מ. ובאם יהיה הדבר שוה ששה מאות זהובים וההפסד יהיה צ"ט זהובים נאסור ונאמר דאין זה אלא הפסד מועט ויהיה מלתא דרבנן כחוכא וטלולא. והעלה דאין לזה דבר קצוב כלל והכל לפי ראות עיני המורה ולפי העת והזמן ולפי האדם שההפסד הוא שלו אם לגביה הוא הפסד מרובה מקרי הפ"מ

פתחי תשובה יורה דעה סימן לא ס"ק ב

12. **בכמה נחשב הפסד מרובה.** ובדבר מה נחשב הפ"מ עכ"פ חזינן שאין להחמיר בחשיבות הפ"מ והעיקר לע"ד בזה לפי האדם והזמן. ובודאי זה שלא ירויח איזה ימים למחיתו באיש עני יש ג"כ להחשיב הפסד גדול כי יפסיד בהוצאתו ולכן תלוי זה רק לפי ראות עיני המורה אבל אין להחמיר בזה מאחר שלהש"ך אף בהפסד קצת מקרן הוא הפ"מ

ש"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן יז

- Is it possible to objectively quantify 'hefsed meruba'?

13. והיאך אפשר לעקור דבר תורה בהפסד מרובה והלא כך הוא גזרת המקום לילך אחר הרבים ומה צדך שהוא הפסד מרובה? ועוד שהרי הורגין נפשות ומחרימין ומפקירין ומאצדין ציד ע"פ הרוצ ועיר הנדחת נדונין ע"פ הרוצ והרי אין לך הפסד מרובה גדול מזה! נראה ... הלכה פסוקה היא שאין סומכים על הקטן נגד הגדול ולא ביחיד נגד רבים אלא שיש הפסד מרובה משכחת לה דסומכין עליהן ... והיינו ... דבוא היסור דרבנן וטעמא דהם אמרו והם אמרו לסמוך על היחיד בהפסד מרובה

ש"ך פלפול בהנהגת הוראות באיסור והיתר (ביו"ד סוף סי' רמב)

- How does the Shach restrict the concept of hefsed meruba and what underlying rationale exists for this approach?
- Why would this not apply to Torah laws?

14. וכלל גדול צריך לדעת בכל מקום שרבותינו בעלי הש"ע מתירין בשעת הדחק או בהפסד מרובה זהו מפני שהעיקר לדינא נראה להם להיתר אלא מפני שהרבה פוסקים מחמירים ולכן בשעת הדחק או בהפסד מרובה מוקמינן על עיקר הדין

ערוך השולחן יורה דעה סימן רמב סעיף טו

- In what way is the Aruch Hashulchan disagreeing with the Shach?
- According to the AHS, could an argument of hefsed meruba/sha'at hadechak be used even for a Torah law?

15. It is this concept which undergirds the legitimacy of recourse to minority opinions *bi-sha'at ha-dehak*. Inasmuch as these opinions are not simply dismissed as erroneous but procedurally rejected ... they are very much alive, held in reserve where they can be culled from the shelf in a crisis. In effect, the principle of "Rabbi So-and-so is worthy of being relied on in exigent circumstances" states, that while a given view has been accepted le-halakha in an emergency we envision ourselves back *sans* decisive resolution, and hence as authorized to heed another view. Moreover - and this is no less remarkable - under the pressure of circumstance, we are not bound by the general directive of *sfeka de-oraita le-humra*, but are entitled to follow a lenient minority.

Rav Aharon Lichtenstein ztz"l, *The Human and Social Factor in Halacha*, Tradition Magazine 36:1 p11

16. אך אם הוא הפסד מרובה או לנורך גדול שרי שבותין צדין השמשות וצפרט שבות דאמירה לא"י משנה ברורה סימן רסא ס"ק טז

E] ITMAR HILCHATA

17. ת"ר, מעשה ועשה רבי כר' אליעזר. לאחר שזכר אמר: כדי הוא ר' אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק. מאי לאחר שזכר? אילימא - לאחר שזכר דאין הלכה כר' אליעזר אלא כרבנן, בשעת הדחק היכי עביד כוותיה? אלא - דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר. ומאי 'לאחר שזכר'? לאחר שזכר דלאו יחיד פליג עליה, אלא רבים פליגי עליה. אמר: כדי הוא ר' אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק

נדה ט:

18. הרי לפנינו דכל שאין הלכה פסוקה חלא שיש לומר דהלכה כרבים אחי שעת הדחק ודחי למלתא דרבים

ט"ז יורה דעה סימן רצג ס"ק ז

- What does 'itmar hilchata' mean?
- What point in the history of TSBP, would you expect to be 'itmar hilchata'? The Gemara? The Shulchan Aruch? The Mishna Berura? How might this issue become the cause of a more or less conservative approach in psak?

19. מיכו י"א דאס נראה לדיין ולבני דורו מנח ראיות מוכרחות שאין הדין כמו שהזכר בפוסקים יכול לחלוק עליו מאחר שאינו נזכר בגמרא (טור זשס הרא"ש). ציבור הגר"א - דעל בגמ' אין רשות להוסיף ולא לגרוע כ"ש לחלוק כמ"ש צפ' הפועלי' רצינא ורז אשי סוף הוראה

רמ"א שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן כה סעיף א וביאור הגר"א שם

- According to the Rema and the Gra, where is the 'line' of itmar hilchata?

20. סוף דבר ההוראה המקובלת מפי רבותינו אשר מפייהם אנו חיים כמו מרן הבית יוסף, המגן אברהם והמשנה ברורה ... היא הוראה מקוימת כמו מפי סנהדרין בלשכת הגזית

קובץ אגרות החוץ איש - תורה מכתב מ"א

- According to the Chazon Ish, where is the 'line' of itmar hilchata?
- What does the Chazon Ish mean by saying that the psak of the Mishna Berura is like the psak of the Sanhedrin in the Beit Hamikdash?

21. ענף א בדבר אם יש להתיר לעשות מקוה בעזרת נשים של ביהכ"נ ואם מהני מכירה לזה ועוד יש להתיר בשעת הדחק כזה דיש לסמוך אר' יהודה במגילה דף כ"ז דסובר מוכרין אותה לשם חצר והלוקח מה שירצה יעשה דכיון דלא איפסק בגמ' הלכה כחכמים בפירוש רק משום שהלכה כרבים כדאי הוא היחיד לסמוך עליו בשעת הדחק באיסור דרבנן כמפורש בש"ך יו"ד ס"ס רמ"ב בהנהגות הוראת אר"ה. ואין לומר דהפסק שבפוסקים הוא כאיפסק בפירוש דהא הפוסקים לא הכריעו מצד עצמם שהלכה כחכמים דאין להם כח להכריע בין התנאים והאמוראים רק שהעתיקו הדין כחכמים מהכלל הלכה כרבים. ול"ד לנפסק בגמ' בפירוש שהתם הכריעו חכמי הגמ' שדברי השני אינם כלום ואין לסמוך עליו אף במקום הדחק אבל פסקי הגאונים במחלוקת חכמי הגמ' אינם הכרעה, והוא כלא איתמר הלכתא רק מצד שהלכה כרבים פסקו שמצד זה הא יש לסמוך על היחיד בשעת הדחק. וכמפורש היתר כזה בט"ז (יו"ד סי' רצ"ג) לענין חדש, והש"ך בנקה"כ לא פליג עליה אלא משום דהוא סובר דרק באיסור דרבנן סומכין על היחיד בשעה"ד אבל באיסור דרבנן מודה, כמפורש בדבריו בהנהגות אר"ה. ובהא דידן הוא רק איסור דרבנן, כדאיתא בר"ן, ולכן יש לסמוך אר' יהודה בשעה"ד אף להש"ך

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן נא

- What are the different approaches of the Chazon Ish and the Igrot Moshe?
- How does this manifest in their psak?

F] ABUSE OF KULLAH

22. לעולם הלכה כבית הלל, והרוצה לעשות כדברי בית שמאי - עושה, כדברי בית הלל - עושה. מקולי בית שמאי ומקולי בית הלל - רשע, מחומרי בית שמאי ומחומרי בית הלל - עליו הכתוב אומר הכסיל בחשך הולך, אלא, אי כבית שמאי - כקוליהון וכחומריהון, אי כבית הלל - כקוליהון וכחומריהון

עירובין ו:

Who's Who

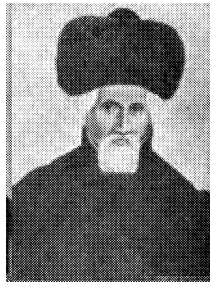
Rambam	Rav Moshe ben Maimon - Spain/Egypt, 12C
Rema	Rav Moshe Isserlis - Poland 16C
Shach	Rav Shabbtai Cohen - Poland, 17C
Beit Shmuel	Rav Shmuel ben Uri Shraga Feivish - Poland, 17C
Taz	'Turei Zahav' - Rav David HaLevi Segal - Poland 17C
Magen Avraham	Rav Avraham Gombiner - Poland 17C
Pitchei Teshuva	Rav Avraham Tzvi Eisenstadt - Poland/Lithuania, 19C
Aruch Hashulchan	Rav Yechiel Michel HaLevi Epstein - Lithuania, 19/20C
Mishna Berura	Rav Yisrael Meir Kagan - Russia 19/20C
Chazon Ish	Lithuania/Eretz Yisrael, 20C
Shu't Igrot Moshe	Rav Moshe Feinstein - Russia, America, 20C

Rema

Taz

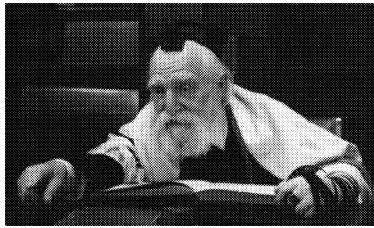
Shach

Aruch HaShulchan

Mishna Berura

Rav Moshe Feinstein

Chazon Ish